

Everyman en Murder in the Cathedral

door

GILBERT DEGROOTE

De uitgevers van *Elckerlijck*¹ wijzen in hun inleiding in het algemeen op de internationale uitstraling van het beroemdste toneelspel uit ons cultuurpatrimonium. Daarbij wordt o.a. vermeld dat het in het Engels tot *Everyman* werd bewerkt, dat *Everyman* gedeeltelijk door Hugo von Hofmannsthal voor zijn *Jedermann* werd gebruikt. Er wordt echter niet gewezen op het feit dat *Everyman* in bepaalde opzichten, inzonderheid wat de versvorm betreft, een voorbeeld is geweest voor T. S. Eliots *Murder in the Cathedral*². Het bekende spel dat hij voor het Canterbury Festival in juni 1935 had samengesteld ter ere van de martelaar en heilige, Thomas Becket, aartsbisschop van Canterbury van 1162 tot 1170.

T. S. Eliot was zelf de eerste om hieromtrent getuigenis af te leggen in zijn bundel essays *On poetry and poets*³, waar hij in verband met de versificatie van zijn martelaarsdrama deze uitvoerige motivering gaf, zonder echter juist te zeggen waar hij de middeleeuwse moraliteit had nagevolgd :

„For one thing, the problem of language which that play had presented to me was a special problem. Fortunately, I did not have to write in the idiom of the twelfth century, because that idiom, even if I knew Norman French and Anglo-Saxon, would have been unintelligible. But the vocabulary and style could not be exactly those of modern conversation – as in some modern French plays using the plot and personages of Greek drama – because I had to take my audience back to an historical event ; and they

1. We denken inzonderheid aan de verschillende degelijke uitgevers van *Elckerlijck*, van H. J. E. Endepols, *Den Spyegel der salicheyt van Elckerlijck*, zesde herziene druk, Groningen, 1955 tot R. Vos, *Den Spiegel der salicheit van Elckerlijck. Hoe dat Elckerlijck mensche wert ghedaecht Gode rekeninghe te doen van sinen wercken*. Groningen, 1967.

2. Vindt men evenmin bij de auteurs die de prioriteitsvraag *Elckerlijck-Everyman* hebben behandeld of in ander verband over *Elckerlijck* hebben geschreven, van H. Logeman, *Elckerlijck, a fifteenth century Dutch morality (presumably by Petrus Dorlandus) and Everyman, a nearly contemporary translation*. Gand, 1892 tot J. van Mierlo, *Elckerlijck, nieuwe bijdragen met geëmandeerde uitgave*. Kon. Vl. Academie, 1949 en A. van Duinkerken, *De stijl van Elckerlijck*, in *Dietsche Warande en Belfort*, 1968, p. 252-271 (afzonderlijk uitgegeven : Dr. Willem Asselbergs, *De Stijl van Elckerlijck*, Zwolle, 1968).

3. London, 1947.

could not afford to be archaic, first because archaism would only have suggested the wrong period, and second because I wanted to bring home to the audience the contemporary relevance of the situation. The style therefore had to be *neutral*, committed neither to the present nor to the past. As for the versification, I was only aware at this stage that the essential was to avoid any echo of Shakespeare, for I was persuaded that the primary failure of nineteenth-century poets when they wrote for the theatre (and most of the greatest English poets had tried their hand at drama) was not in their theatrical technique, but in their dramatic language; and that this was due largely to their limitation to a strict blank verse which, after extensive use for non-dramatic poetry, had lost the flexibility which blank verse must have if it is to give the effect of conversation. The rhythm of regular blank verse had become too remote from the movement of modern speech. Therefore what I kept in mind was the versification of *Everyman*, hoping that anything unusual in the sound of it would be, on the whole, advantageous. An avoidance of too much iambic, some use of alliteration, and occasional unexpected rhyme, helped to distinguish the versification from that of the nineteenth century" ⁴.

Grover Smith gaf in zijn bekende bronnenstudie *T. S. Eliot's poetry and plays* ⁵ reeds deze nadere precisering: „The influence of *Everyman* is more obvious in the verse than in the plot, although an image reported by the Chorus 'Death, God's silent servant', is suggestive of God's mighty messenger. Eliot's principal debt appears in the rhyming passages of the Tempter's dialogues with Becket, where the sharp, irregularly assorted stresses, four to the line, mimic skilfully the meter of the old play. Going further, Eliot sometimes introduced alliteration" ⁶.

Naast het beeld van „Death, God's silent servant" ⁷ en „Deth, thou myghty messengere" ⁸ waarop Grover Smith reeds wees, lijken ons nog volgende bijzonderheden uit *Murder in the Cathedral* aan

4. p. 79-80.

5. *A study in sources and meaning*. Chicago and London, 1965⁸.

6. p. 194. — Volgens dezelfde auteur, *o.c.*, p. 194 spiegelde T. S. Eliot zich echter ook aan andere voorbeelden waar hij afwisseling in de vormgeving nastreefde: „Elsewhere Eliot got his measure by simple plagiarism: the stychomythic exchange between Becket and the Second Tempter came in part from Sir Conan Doyle's tale of Sherlock Holmes 'The Musgrave Ritual'. Over against the preponderantly metrical language of the play stand the sermon, preached on the historical Becket's text, and the prose speeches of the Knights, who, after the murder, step forth to harangue the audience. Ever cautious, Eliot admits only, that in these speeches he may have been slightly influenced by Shaw's Saint Joan; it is hard to see how there could be any doubt".

7. Vgl. *Murder in the Cathedral* by T. S. Eliot. With an introduction and notes by Nevill Coghill. London, 1965⁸, p. 77, v. 290.

8. Vgl. A. C. Cawley, *Everyman*, Manchester, 1968⁴, p. 3, v. 63.

gelijkaardige gegevens in *Everyman* te herinneren. Het plotse, snelle optreden van de *Messenger*: „I was sent before in haste”⁹ doet denken aan dat van de *messengere, Dethe*, die zegt: „In grete hast I am sende”¹⁰. Deze „boden” voelen blijkbaar, ieder in eigen sfeer, de behoefte direct en bondig te spreken, „without circumlocution”. Wanneer de ridders komen om Thomas te doden, blijkt hij heel rustig: „The papers in order, and the documents signed”¹¹, wat niet onaardig-contrasterend Everymans „boke of counte”¹² die nog niet in orde zijn, en diens „wrytynge full vnredy”¹³ voor de geest roepen. Naarmate de handeling verder gaat, geeft Thomas zich als *Everyman* geleidelijk en in groeiende vereenzaming, zonder innerlijk conflict, aan God over: „Do with me as you will”¹⁴.

De versmaat zelf van Eliots toneelspel is nog niet grondig onderzocht. Klaus Stier is tot op heden ongetwijfeld de enige die hierop dieper ingaat. Zijn conclusie luidt in dit verband: „Nur so viel lässt sich sagen, dass bei grundsätzlich freier Streuung einige Schwerpunkte der Verteilung erkennbar sind: dreihebige Verse reihen sich in den Verspassagen des Chors, vierhebige in denen der Versucher und Ritter; Langzeilen häufen sich in den Passagen des Chors und der Priester, während sich im Gebrauch der fünfhebigen Verse keine Konzentrierung auf bestimmte Szenen oder Sprecher feststellen lässt”¹⁵. Hij onderscheidt daarbij in *Everyman* en in *Murder in the Cathedral* vele tientallen knittelverzen, het grootste aantal echter in het eerste stuk¹⁶.

Behalve het vrij onregelmatig karakter van de versificatie van *Everyman*¹⁷, met ook de vele herhalingen van woorden en klanken, zijn het voornamelijk de knittelverzen: verzen met paarrijmen, met meestal vier heffingen en een veranderlijk aantal dalingen, die T. S. Eliot in de oude moraliteit voor ogen hebben gestaan. Zo vinden we de hierboven aangehaalde beknopte aanduiding door Grover Smith betreffende de „rhyming passages of the Tempter’s dialogues” bij Klaus Stier scherper omschreven: knittelverzen – als in *Everyman* – komen voor in de dialogen met de First Tempter, Second Tempter, Third Tempter en Thomas, de Knights en Thomas¹⁸.

9. Nevill Coghill, *l.c.*, p. 26, v. 73.

10. A. C. Cawley, *l.c.*, p. 3, v. 90.

11. Nevill Coghill, *l.c.*, p. 66, v. 89.

12. A. C. Cawley, *l.c.*, p. 4, v. 104, p. 5, v. 135, p. 15, v. 502.

13. A. C. Cawley, *l.c.*, p. 6, v. 187.

14. Nevill Coghill, *l.c.*, p. 81, v. 382.

15. *Geschichte des Englischen Knittelverses*, Köln, 1967, p. 112.

16. *l.c.*, resp. p. 47 en p. 113.

17. Vgl. A. C. Cawley, *l.c.*, p. XXVII-XVIII „Versification”.

18. *o.c.*, p. 113.

Volgende vergelijking van enkele verzen met in het algemeen paarrijm, vier heffingen en een onregelmatig aantal dalingen moge dit nader toelichten. De beweging van die verzen is vrij makkelijk te volgen zo dat we ze niet met accenten en andere tekens hoeven te bezwaren :

- 40 (*God*) Euery man lyueth so after his owne pleasure,
 And yet of theyr lyfe they be nothyng sure.
 I se the more that I them forbere
 The worse they be fro yere to yere.
 All that lyueth appayreth faste ;
- 45 Therefore I wyll, in all the haste,
 Haue a rekenyng of euery mannes persone ;
 For, and I leue the people thus alone
 In theyr lyfe and wycked tempestes,
 Veryly they will become moche worse than beestes,
- 50 For now one wolde by enuy another vp ete ¹⁹

- Eueryman.* If I my herte sholde to you breke,
 225 And than you to tourne your mynde from me
 And wolde not me comfote whan ye here me speke,
 Than sholde I ten tymes soryer be.
Felawship. Syr, I saye as I wyll do in dede.
Eueryman. Than be you a good frende at nede.
- 230 I haue founde you true here-before.
Felawship. And so ye shall euermore ;
 For, in fayth, and thou go to hell,
 I wyll not forsake the by the waye.
Eueryman. Ye speke lyke a good frende ; I byleue you well.
- 235 I shall deserue it, and I maye.
Felawship. I speke of no deseruyng, by this daye !
 For he that wyll saye, and nothyng do,
 Is not worthy with good company to go ;
 Therefore shewe me the grefe of your mynde,
- 240 As to your frende most louyng and kynde ²⁰.

Tempter

- 310 I leave you to the pleasures of your higher vices,
 Which will have to be paid for at higher prices.
 Farewell, my Lord, I do not wait upon ceremony,
 I leave as I came, forgetting all acrimony,
 Hoping that your present gravity
 Will find excuse for my humble levity.

19. A. C. Cawley, *l.c.*, p. 2.

20. A. C. Cawley, *l.c.*, p. 7-8.

Think, Thomas, think of enemies dismayed,
 Creeping in penance, frightened of a shade ;
 Think of pilgrims, standing in line
 Before the glittering jewelled shrine,
 From generation to generation
 Bending the knee in supplication,
 Think of the miracles, by God's grace
 540 And think of your enemies, in another place.

Thomas

I have thought of these things.

Tempter

That is why I tell you.
 Your thoughts have more power than kings to compel you.
 You have also thought, sometimes at your prayers,
 Sometimes hesitating at the angles of stairs,
 545 And between sleep and waking, early in the morning,
 When the bird cries, have thought of further scorning.
 That nothing lasts, but the wheel turns,
 That the nest is rifled, and the bird mourns ;
 That the shrine shall be pillaged, and the gold spent,
 550 The jewels gone for light ladies ornament,
 The sanctuary broken, and its stores
 Swept into the laps of parasites and whores.

Thomas

The last temptation is the greatest treason :
 To do the right deed for the wrong reason.
 The natural vigour in the venial sin
 670 Is the way in which our lives begin.
 Thirty years ago, I searched all the ways
 That lead to pleasure, advancement and praise ²¹.

Het is mogelijk andere voorbeelden, en niet minder karakteristieke, aan te halen. Het zou bovendien de moeite lonen na te gaan in hoever de term knittelvers ²² ook op *Elkerlijk* kan worden toegepast, al of niet in een overzicht van deze versmaat in de Nederlandse letteren. Onze bedoeling was in de eerste plaats de aandacht erop te vestigen, dat in bepaalde opzichten, inzonderheid het versstructurele, *Everyman*, de eer heeft genoten nog in het tweede

21. Nevill Coghill, *l.c.*, p. 35, p. 47, p. 52.

22. Zonder deze technische benaming te gebruiken schreef K. H. de Raaf, *Den spyghel der salicheyt van Elckerlijc*, Groningen, 1897, p. 21 in dit verband reeds : „Met betrekking tot rijm en metriek onderscheidt zich het nederlandsche stuk van het engelsche door een grootere eenvormigheid. Als norm kunnen we stellen : paarrijm en verzen met vier heffingen. Doch er zijn uitzonderingen”.

kwart van de twintigste eeuw als een voorbeeld te worden uitgekozen door zulk een vooraanstaand auteur uit de wereldliteratuur, tevens Nobelprijswinnaar, als T. S. Eliot. Onrechtstreeks valt de glans hiervan ook op ons *Elkerlijk*. Wat in het kader van de internationale uitstraling en innerlijke vitaliteit van onze aloude moraliteit niet onvermeld mag blijven.